

Universal Declaration of Human Rights - Dagaare, Southern

© 1996 – 2009 The Office of the High Commissioner for Human Rights

This HTML version prepared by the *UDHR in Unicode* project, <http://www.unicode.org/udhr>.

TENDAA NENSAABA ZAA YELESOOBO SOBIE MOJLOO

A YELE YUOBO

A yeli nang bebe la, ka nee zaa bang ka nengsaala emmo ane o yelsoore seng la taa a nengsaala boorɔ poɔ; a nengsaala mengesoobo ane o yelmengɛ noba zie la binne eng-maarong ane yelmenne noba zie a tengazu.

Ka nengsaala kaa-ba-nye e ka tongfaare tong ka noba banang nang taa teerong veele nye posããna. A yele ama ee la ka nengsaala zaa nang boorɔ bone ne ka ka bie tenga benee nengsaaba zaa nang so ba menne a yele yele zaa ba nang boorɔ, a puoro puoru zaa ba nang boorɔ, a ta zoro bebiri kang nang.

Ka a da sengɛɛ la ka anang ba fere nee kao e yeli nang fere o, a kũũ ne o baao poɔ ka o faa o mengɛ dɔgrong poɔ, ka ka a yelmenne tɔretero la guuro a tendaa zaa noba yelesoobo sobie.

Ka a da sengɛɛ la ka to-ne-tɔ nɔmmo yele a tendaa za.

Ka a noba nang be a Tendaa Langne poɔ lee maaleng nyɔgɛɛ ba yeldeebo a a yelmanne binne nga nang guuro a tendaa zaa yelesoobo sobie poɔ, ka dɔɔ ane pɔge nang ba gang taa song ka nengsaala maaloo ane o mengesoobo yele gere ninge a tenga zu.

A tenne na zaa nang be a Tendaa Langne nga poɔ eng la noore ka bana ane a Tendaa Langne na nye a tendaa zaa nongtaa, a engɛɛ a Tendaa zaa yelesoobo ane mengesoobo sobie.

Ka ka nee zaa bang ka a yelesoobo sobie ama ane a nensaala mengɛ soobo la yelkpong nang be a noore nga emmo poɔ.

Pampanga a Le Zueng,

A TENDAA LANGNE NOBA LANG TAA

moɔɔ la:

ka a TENDAA ZA YELESOOBO SOBIE waa la bone noba zaa ane tenne zaa nang na moɔ nimir k'a nye eebo. A lezueng nee zaa, bee nengsaaba langne zaa na taa la a yele ama teerong tegtegle a ere anee ba wuluu poɔ ane ba zanno poɔ a e k'a yelesoobo sobie ane a noba mennesoobo yele duoro saa kye ere beele beele tenga zaa poɔ a na e k'a tendaa zaa bang kye tuuro a yele ama. Tenne na zaa nang be a lammo nga ane noba na zaa nang kpeere a tenne na poɔ, a lang ne a noba banang zaa nang be tenne na zaa ba nang di naalong a zu.

Dore 1

Nengsaala zaa ba nang dɔge so la o menga, ka o ne o taaba zaa sengtaa noba emmo ane yelesoobo sobie poɔ. Ba dɔgɛɛ ba zaa ne yeng ane yele-iruu k'a da seng ka ba ere yele korɔ taa a nga yɔɔmine.

Dore 2

Neezaa soobo la a Tendaa zaa yelesoobo sobie ama nang be a gane poɔ; a ba wullo ka nee nga waa ngaa ne ngaa; a nga balong, bee o engɛ waalong, k'o waa la pɔge bee dɔɔ, o kɔkɔyelaa, puoru na o nang puoro, o teerong nang are le a tenga maalo yele poɔ, o tengyiraa ane o aroozie a tenga poɔ, boma o nang taa, o dɔgebo zie bee o arezie.

A la waana le puoreng, gyegru kyebe ane nee teerong nang wuli o ka o tuuro a tenga maalo yele le, bee bone na naalong ba nang dire a tenga na poɔ a nee na nang yi, ka a tenga na so la o mengɛ bee ka o be la tenga kang nuureng, bee ka o nang ba so o mengɛ, be ka yele mine bebe la a poɔro o mengesoobo sobiri.

Dore 3

Neezaa taa la sori ka o taa nyɔvore, ka bone zaa ta ngmaara o sobiri o yellerre poɔ, ka tuo ta be o zie.

Dore 4

Neezaa ba taa sori a taa o tɔsoba ka o waa o gbangbaa bee ka o tonɔ gbangba-toma. A ferɛ la kaa gbangbaalong ane nengsaaba koɔro ta bebe togtog yelizaa poɔ.

Dore 5

Neezaa ba seng ne engɛ doɔrong nang gang, bee potuyele, bee doɔrong zaa nang ba seng ne nengsaala.

Dore 6

Ka neeng be zie zaa a ferɛ la ka a tenga na deme de o k'o waa nengsaala a loɔ poɔ.

Dore 7

Loɔ ninge poɔ noba zaang sengtaa k'a fere ka a loɔ kaara ba zaa zu ka gyegru kyebe. A yele ama moɔloo poɔ kyiirung la ka gyegru bebe nee zaa zie, bee ka nee doɔre ka ba gyegri nee.

Dore 8

Ka nee zaang taa yeli a gaane a seɛɛ diibo zie, a ferɛ la ka a tenga na seɛɛdiɛbe a di a seɛɛ velaa ka a yelmengɛ gaa a nee na deme nang kpe zie a seng le a tenga loɔ nang manne bing.

Dore 9

Neezaa ba seng ne ka ba deɛ bone nyɔgoo gaa te page kye ba di a seɛɛ, bee ka ba diguu bare ka o yi gaa teng-yuo a te kpeɛɛ.

Dore 10

Neezaa nang saã yeli, a ferɛ la ka a tenga na seɛɛdiɛbe di o seɛɛ neng-yaga poɔ ka nonne boore kyebe a seɛɛ nga ba nang dire a na nye bone na yeli o nang saã poɔ.

Dore 11

1. Neezaa ba nang nyɔge yeli kang poɔ a na di o seɛɛ ko na poɔge nye doɔrong a poɔ, a ferɛ la ka a seɛɛdiɛbe de ka o ba saã yeli, a ta le sang ba nang di o seɛɛ yeng poɔ a te nye bang ka o saã la yeli. A o seɛɛ diibo na meng poɔ a ferɛ la ka ba k'o sori ka o bo bone na zaa nang na toɔ song o ka o yeli faa o mengɛ.

2. Ba kong toɔ nyɔge nee zaa nang saã yeli nang taa doɔrong; yeli o nang e, bee o nang nage o vuo na poɔ, a yeli na o nang e, bee o nang nage nang da ba waa yelsaana nang boɔro doɔrong a le sang onang da e a yeli bale, bee ka ba ko o doɔrong nang waa tuo gang a doɔrong na nang da bebe ka ba da ko o a le sang o nang saã a yeli bala.

Dore 12

Neezaa ba taa sori a bonno kpeɛɛ o to yele poɔ, bee o die yele poɔ, bee o yiri yele, bee o gama yele, bee ka o saã o to yosong ane o eveele. A ferɛ la ka a loɔ guuro nee zaa a dɔɔne ama taaba poɔ.

Dore 13

1. Neezaa taa sori ka o yooɔ ɣeɛ benee zaa o nang boɔɔ, bee ka o kpeɛ benee zaa o nang boɔɔ a tenga toribogri poɔ.
2. Neezaa taa sori ka o yi tenga kang zaa poɔ, bee o mende tenga poɔ a kye lee wa a o tenga poɔ.

Dore 14

1. Neezaa taa sori ka o yi tenga na poɔ ba nang boɔɔ o doɔroo, bee o koobo a gaa tenne mine a na te nye popeelong.
2. A sobiri nga kyebe neɛ nang sãã yeli yelmende ka ba boɔɔ o ka ba di o seɛɛ ka a yeɛ na o nang sãã ba e votu yeɛ bee yeɛ nang ba tu a Tendaa Langkpong yeɛ sobie ba nang manne bing le.

Dore 15

1. Neezaa taa sori a na waa enga kang paalong neɛ.
2. Neezaa ba taa sori a na yeli ka neekang ta be o tenga poɔ, bee ka o ta yi o tenga a gaa te kpeɛ teng-yuo.

Dore 16

1. Neezaa nang ta doɔ, bee poɔge, bale zaa poɔ, tenga zaa poɔ, puoru zaa poɔ, taa sori a na de poɔge, bee kuli seɛ a doɔroo bibiiri. Ba zaang na sengtaa a ba kultaa yeɛ poɔ a ta le sang ba kultaa nang baare.
2. Neezaa ba taa sori a fere noba ka ba kultaa; banang nang kulo taa yong na pele poore a sage ka ba kultaa.
3. Doɔ ane o poɔge ane o bibiiri waa seng bombiri a tenga noba zie ka a fere ka a tenga noba ane a tenga nembere kaara ba zu.

Dore 17

1. Neezaa taa sori a na so boma o yong, bee ka o ne noba mine lang so boma.
2. Neezaa taa sori faa neɛ boma o nang so.

Dore 18

Neezaa taa a sori na teere yeɛ a seng o nang boɔɔ le, a tuuro o yeng wuluu, a puoro puoru na zaa o nang boɔɔ; o la taa la a sori meng a na leere o puoru ane o teerong; o na toɔ e la le o yong, bee a lang ne noba yeng poɔ, bee o yong zie. O la taa sori meng a na e ka o puoru yeɛ sãã noba zie. O taa sori na wullo noba a o puoru yeɛ. O taa sori tuuro a o puoru nga sobie zaa a seng le o nang boɔɔ.

Dore 19

Neezaa taa sori ka o teere ka yeli kang waa ngaa bee o ba waa. O taa sori meng na yeli a yeli na yeɛ. O la taa la a sori meng ka o teere ka yeɛ mine waa ngaa, kye ka neɛ zaa ta fere o a o teerong na poɔ. O taa sori meng ka o bo a kye nye yelpaaba nang yire zie zaa waana, ka a gangneɛ toribogri bee ka a ba gangna o taa la a sori.

Dore 20

1. Neezaa taa la a sori ka o poɔ noba nang langtaa ane teerong velaa. O la taa la sori ka o kpe langne zaa.
2. Neɛ kontoɔ fere neeaa ka o kpe langne kang poɔ.

Dore 21

1. Neezaa taa sori k'o poɔ a tenga gɔbenente yeɛ poɔ o mɛnɛ bee ka o poɔ iri noba ka ba lee o zu.
2. Neezaa taa sori ka a tenga poɔ bone na zaa nang bebe ka ba de sonno ne a noba ba yeli zaa poɔ k'a tara o meng.
3. A gɔbenente fang a tenga poɔ na yi la tenga noba boɔɔ zie. A sobiri na a noba nang na mang tu ka ama nye eebo la ka ba manne bing ka ka vuo kang poɔ k'a noba mang taa neng-iri ka finnuu kyebe a neng-iri nga poɔ; k'a banang zaa nang ta noba a taa sori na iri a noba nang na lee ba zu a tenga gɔbenente poɔ. A neng-iri sang nee zaa ba taa sori na nye o tosooba nang boɔɔ k'o iri nee na.

Dore 22

Neezaa waa la a tenga zu noba nee. A fereɛ la ka o tenga kaara o zu; o la taa la sori meng ka o nyere a o tenga toɔɔ ka a song o ka o nyere emmo a seng nengsaala; ka o enge ane o yeng yeɛ meng kyene velaa.

Dore 23

1. Neezaa ta sori ka o taa toma tonɔ. O taa sori meng ka o iri toma na o dang boɔɔ. Sori bebe meng la, ka ka o toma zie ane o toma zie yeɛ veɛɛ. Sori bebe meng la ka o taa toma tonɔ a ta yooɔ weɛ ɛ.
2. Neezaa, ka gyegru kyebe taa sori ka o nyere san-yoo a seng banang zaa meng nang tonɔ a tong-bale.
3. Neezaa nang tonɔ toma taa sori a naa nyere a yooɔre ka a seng o ne o poɔge ane o bibiiri; ka a seng ba ka ba na toɔ nye bone na zaa a nang fere nengsaala ka o taa waa nengsaala.
4. Neezaa taa sori ka o piili tontonema langne. O la taa l'a sori ka o kpe tontonema langne nang na song ka o guuro o toma.

Dore 24

Neezaa taa sori ka o nye penno kye ka o pennoo sang ka o taa sori a ere ɛ o poɔ nang pelle. O la taa sori ka ka o ta tong toma a te gang gammo kang. O taa sori meng na nyere pennoo bebie a o toma zie kye nang nyere san-yoo a pennoo bebie na poɔ.

Dore 25

1. A fereɛ la k'a tenga nye ka benee doɔ ane o poɔge ane o bibiiri nang kpeere seng ne ba eng-maarong nang boɔɔ ɛ, ka ba nyere bondiri ane bonsuuri, ka ba kpeebo zie ane ba laafeɛ yeɛ veɛɛ. Ba taa l'a sori meng ka sang kang wa ta ka ba ba la taa san-yoo toma, bee ka ba beere, bee ka yeli kang e ka o kong la toɔ tong toma bee ka o sere, bee ka poɔge kpi kye kyere o yong, bee ka o kore zuo a kong la toɔ tong toma, bee ka yeli kang e ka o dee kong la toɔ bo bondiraa o mɛnɛ, a fereɛ la ka a tenga na o nang be kaara o zu.
2. Bimamine ane bibiiri nang nang baara, a sengeɛ la ka ba kaara ba zu kye sonno ba. Bibiiri zaa, ka ba ma ne ba saa de la taa kye doɔge ba bee ka baba de taa kye doɔge ba meng na nyere la a sommo nga bale.

Dore 26

1. Neeza taa sori ka o bang gane. A gane zanno piilu sang a da seng ka yooɔre kyebe. A fereɛ la ka neezaa zanne gane belaa a ta taabo kang. A da ba seng ka neezaa wong tuo kye nye nuuri-toma zanno, bee gama-toma zanno. A da sengeɛ la ka banang nang na toɔ meng ta wong tuo kye nye zanno nang do yaga.
2. A da sengeɛ la ka gane zanno kyaara nensaala mengemaalo yeɛ a kye sonno nensaala mengesoobo sobie yeɛ a kye sonno yelwongtaa ane kanyiri di-ko-taa, a e ka tenne ane bale la bale zaa ane puoru deme zaa nyooɔ taa baalong a kye e ka a Tendaa Langkpong yeɛ kyene ka maarong be a tenga zu.
3. Saamine ane mamine taa a sori a na de weɛ dang iri benee ba nang boɔɔ ka ba bibiiri gaa zanne gane.

Dore 27

1. Neezaa taa sori ka o poɔ a tenga tengkoɔ yele poɔ a meng wong a noba nuuri-toma noɔ, kye nyere tɔnɔ nensaala yeng nang song o ka o maale, bee ka o e ka bone na zaa waana ne noɔ bee tɔnɔ.

2. Neezaa nang de o nuuri, bee o zu a tong ne toma ka a yire tɔnɔ mine, a ferɛ la ka a tenga ta veng ka neezaa finne o a toma na poɔ.

Dore 28

A da sengɛ la ka a yele ama ba nang manne bing a kye a nye eebo, ka benee zaa tenga zu kye nee nang kpeere na toɔ so o mengɛ kye kpeere ne popeelong.

Dore 29

1. Neezaa taa la fero toma o taaba zie benee o nang kpeere. A leng na song ka o mengɛ nye maalo.

2. Neezaa nang so o mengɛ, a wonno o mengesoobo noɔ, yeli zaa ba kyebe a na pigi a o mengesoobo nga sori see ka tenga nang manne bing le naane, a loɔ na meng na waa la loɔ nang na veng ka nensaala nye emmo kye so o mengɛ, a sonno ka nensaaba ere eveele, a e ka marong be noba nang lang kpeere zie kye ere ka noba zaa kpeere velaa ba tenga poɔ, ka ba meng taa noɔre a ba tenga maalo yele poɔ.

3. Neezaa ba taa sori a e yeli nang ba toro a Tendaa zaa Lammo nang manne a nengsaaba meneesoobo sobie bing le.

Dore 30

Tenga zaa bee langne zaa bee neng-yeni zaa ba taa sori a willi a yele ama ba nang manne bing a kye; ka a waa seng nga a yele nga ko ba la sobiri ka ba tong tone zaa bee yeli zaa nang waana ne nensaala mengasoobo ane o yelisoore noɔ wommo ba nang manne bing a kye sããbaro.
